

ΣΤΥΝΤΑΓΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Υ Π Ο

Κ. Μ. Κ Ο Υ Μ Α

Σχολάρχου τοῦ τῆς ΣΜΤΡΝΗΣ φιλολο-
γικοῦ Γυμνασίου, καὶ Διδασκάλου τῶν
Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς
φιλοσοφίας

εἰς χρῆσιν τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Περιέχων Δογικὴν, καὶ ἐπίμετρον αὐτῆς τὴν καθολικὴν
Γραμματικὴν.

Τὸν γὰρ μὴ δυνάμενον δοῦναι καὶ
δέξασθαι λόγον ἀνεπιστήμονά εἶναι
(φημ.)· προσλαμβάντα δὲ λόγον δυ-
νατόν τε ταῦτα πάντα γεγονότα, καὶ
τελέως πρὸς ἐπιστήμην ἔχειν.

Πλάτ. ὄν Θετικ.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ,

ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰωαν. Βαρθ. Τασσεδεκέου

Α Ω Γ Η.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Προδιοίξεις. Τίνα σκοπὸν ἔχει ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία καὶ τί εἶναι Λογική.	
Σύντομος Ἱστορία περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς Λογικῆς ἐπιστήμης.	8

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄ ΜΕΡΟΣ Α΄.

Περὶ ἰδεῶν καὶ τῶν ἐκφραζόντων ταύτας ὄρων.

ΚΕΦ. Α΄. Περὶ ἀπλῶν καὶ συνθέτων ἐννοιῶν.	14
ΚΕΦ. Β΄. Περὶ συγκεκριμένων καὶ ἀφηρημένων ἐννοιῶν.	19
ΚΕΦ. Γ΄. Περὶ ἰδεῶν καὶ μερικῶν ἐννοιῶν, ἢ περὶ πλατύς καὶ βάθους ἐννοιῶν.	22
ΚΕΦ. Δ΄. Περὶ νοητῶν ὄντων, ὅπου καὶ περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς Λογικῆς.	24
ΚΕΦ. Ε΄. Περὶ τῶν πέντε φωνῶν τοῦ Πορφυρίου.	32
ΚΕΦ. ΣΤ΄. Περὶ τῶν κατ' Ἀριστοτέλην δέκα κατηγοριῶν.	36
ΚΕΦ. Ζ΄. Θεωρία τῶν ἰδεῶν κατὰ Πιστότητα καὶ Ποιότητα καὶ Σχέσιν καὶ Τρόπον.	41
ΚΕΦ. Η΄. Περὶ Ὁρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.	47
ΚΕΦ. Θ΄. Περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν ἢ περὶ Ὁρων.	55

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄ ΜΕΡΟΣ Β΄.

Περὶ Κρίσεως.

ΚΕΦ. Α΄. Τί εἶναι Κρίσις καὶ περὶ τῶν σημείων αὐτῆς.	61
Τόμ. Β΄.	1

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

	Σελ.
ΚΕΦ. Β'. Περὶ παντῶν εἰδῶν Προτάσεων.	64
ΚΕΦ. Γ' Περὶ συνθέτων Προτάσεων.	70
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ τῶν παθῶν τῶν Προτάσεων.	74

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α'. ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ Δευσίας.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ εἰκαστικῆς Διάνοιας καὶ περὶ τοῦ ἐρμηνεύοντος αὐτῆς λόγου.	79
ΚΕΦ. Β'. Περὶ ἀμέστων Συλλογισμῶν.	82
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ Συλλογισμοῦ καὶ Ἐπαγωγῆς καὶ Παραδείγματος.	86
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ σχημάτων καὶ τρόπων μεθυστικοῦ Συλλογισμοῦ.	94
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.	105
ΚΕΦ. ΣΤ'. Περὶ Συνθέτων Συλλογισμῶν.	111
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Συλλογισμῶν ἀποδεικτικοῦ καὶ ἀπαγωγικοῦ καὶ τοπικοῦ.	117

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑ Β'.

Ἡ ἐξηρασμένη Λογική.

Προδιστάσεις.	125
---------------	-----

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'. ΜΕΡΟΣ Α'.

Περὶ τῶν μέσων τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἀπάτης.	
ΚΕΦ. Α'. Περὶ ἀληθείας καὶ ψευδαισθητικῆς καὶ ἀπάτης.	129
ΚΕΦ. Β'. Περὶ Σοφισμάτων καὶ τῆς αὐτῶν ἀποφυγῆς.	133
ΚΕΦ. Γ'. Δυσθέσεως καὶ φαντασίας ἀπάται καὶ τὰ κατ' αὐτῶν ἀντιδῶσα.	140

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

	Σελ.
ΚΕΦ. Δ'. Μνήμης καὶ προσοχῆς ἀπάται, καὶ οἱ κατ' αὐτῶν κανόνες.	144
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ τῆς ἀποτῆς τῆς πάθης ἀπάτης καὶ τῶν τατ' αὐτῆς κανόνων.	147
ΚΕΦ. Σ'. Περὶ τῶν ἐκ τῆς γλώσσης γεννωμένων ἀποτῶν καὶ τῶν εἰς ἀποφυγὴν αὐτῶν ἀναγκαίων κανόνων.	150
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Προλήψεως καὶ Συναρπαγῆς καὶ τῆς αὐτῶν Θεραπείας.	155

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'. ΜΕΡΟΣ Β'.

Περὶ Πιθανότητος.

ΚΕΦ. Α'. Τί εἶναι Πιθανότης, καὶ περὶ διαφορῶν αὐτῆς βαθμῶν	164
ΚΕΦ. Β'. Περὶ διαφορῶν εἰδῶν Κριτικῆς, καὶ μάλιστα Πῶς πρέπει νὰ κρίνωμεν τὰς ἐννοίας τῶν παλαιῶν συγγραφέων.	169
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ νοθεύσεως τῶν συγγραμμάτων καὶ Πῶς νὰ εὐρίσκωμεν τὴν γνησιότητά των.	172
ΚΕΦ. Δ'. Πῶς νὰ μαθαίνωμεν πιθανῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν μαρτυρουμένων διὰ στόματος, ἢ ἰσορρομῶν εἰς τὰ συγγράμματα.	175
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Πολιτικῆς Ἐπικρίσεως.	180
ΚΕΦ. Σ'. Περὶ Πρακτικῆς Ἐπικρίσεως.	185
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Φυσικῆς Ἐπικρίσεως.	188

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'. ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ Μεθόδου.

ΚΕΦ. Α'. Τί εἶναι Μέθοδος καὶ παντοῖα αὐτῆς εἶδη.	194
---	-----

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Σελ.

ΚΕΦ. Β'. Μέθοδος τοῦ ἐπιφελῶς ἀναγινώσκειν τῶν ἄλλων τὰ συγγράμματα.	203
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ Μεθόδου τοῦ ἀκριβοῦς διδασκάλων μαθημάτων.	209
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ Μεθόδου τῆς διὰ συγγραφῆς ἐλθέειν ἢ ἀπὸ ῥήματος διδάσκειν πῶς μαθήματα, μά- λα ἢ ἐπισημαντικῶν.	212
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Μεθόδου τοῦ πρὸς ἄλλον κατ' ἀντί- θεσιν προσδιλέγεσθαι.	217

ΕΚΤΙΜΕΤΡΟΝ. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ.

Προόμιαις. Ἦ εἶναι καθόλου Γραμματικῆς.	223
ΚΕΦ. Α'. Περὶ τῶν τῶν λόγου μερῶν.	230
ΚΕΦ. Β'. Περὶ Ὑπόματος οὐτεσιακῶ καὶ ἐπιθέτου καὶ τῶν διαφόρων αὐτοῦ βαθμῶν, καὶ τοῦ παρεπομένου εἰς τὸ ὄνομα Γένους καὶ πτώ- σεως καὶ ἀριθμοῦ.	234
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ Ἄρθρου.	244
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ Ἀντωνυμίας.	247
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Ῥήματος καὶ τῶν εἰς αὐτὸ παρεπομένων.	251
ΚΕΦ. ΣΤ'. Περὶ Μετοχῆς.	262
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Ἐπιρρήματος.	263
ΚΕΦ. Η'. Περὶ Προθέσεως.	266
ΚΕΦ. Θ'. Περὶ Συνδέσμου.	268
ΚΕΦ. Ι'. Περὶ Συντάξεως.	274
ΚΕΦ. ΙΑ'. Περὶ Ἀναλύσεως.	281
ΚΕΦ. ΙΒ'. Περὶ Στοιχειωμοῦ.	290

Π α ρ ο ρ ά μ α τ α .

Σελ.	3	σίχ.	21	κῶν, γρ. τόν
—	14	—	21	γρ. κενδυλλακίου.
—	22	—	6	ἔνυσαν, γρ. ἔνυσαν
—	58	—	24	τραγέλαχος, γρ. τραγέλαφος
—	67	—	5	τατά, γρ. κατὰ
—	75	—	16	εἰδεχομένην, γρ. εὐδεχομένην
—	106	—	14	ὡς, γρ. νὰ
—	122	—	13	κέτρου, γρ. κέντρου—σίχ. 17 δὲ γρ. δέν
—	141	—	24	φονύει, γρ. φονεύει
—	166	—	4	εἰκονολογίας, γρ. εἰκοτολογίας
—	178	—	12	σορίαν ἱπερί, γρ. ἱσορίαν περὶ
—	203	—	16	ἐνυσοῦμεν, γρ. ἐνυσοῦμεν
—	218	—	11	εἰς τὸ, γρ. εἰς τὸ νὰ
—	226	⌘	12	σχηματίνονται, γρ. σχηματίζονται
		—	13	ζόημα, γρ. νύημα
—	248	—	16	πρωτοτύμων, γρ. πρωτοτύπων
—	268	—	18	ἄλλοτε, γρ. ἄλλοσε

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΙΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

Τίνα σκοπὸν ἔχει ἡ Θεωρητικὴ φιλοσοφία,
καὶ τί εἶναι Δογικὴ.

Α΄.

Φιλοσοφία μὲν ἐν γένει εἶναι ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν νόμων τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Θεωρητικὴ δὲ φιλοσοφία, ἐπιστήμη τῶν νόμων τῆς ἐνεργείας ἐκείνης, ἣτις τρέφεται εἰς τὰς ἐννοίας καὶ γνώσεις τῶν πραγμάτων (Κρηπ. Φιλ. ΡΚΑ, ΡΚΔ΄). ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς πρῶτος τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἁρμονία τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος (Κρηπ. Η΄). ἐπεὶ ἐκ τούτου ἀναγκαίως ὅτι σκοπὸς τῆς Θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἔξοχος εἶναι ὅλων τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ἡ ἀπόλυτος ἁρμονία, ἣτις εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἐμπορεῖ λοιπὸν εἰπεῖν ὁ φιλοσοφῶν· Ζητῶ ἀπόλυτον ἁρμονίαν τῶν ἐννοιῶν μου καὶ γνώσεων· ἢ γοῦν ζητῶ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ Θεωρητικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας· καὶ ἐξ ἐναντίας ἀποφεύγω τὴν διαφορίαν των, ἣτις εἶναι ψεῦδος.

Τόμ. Β΄.

Α

Β'. Ἄλλ' ἢ ἀπόλυτος ἀρμονία πασιῶν ἐν γένει τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ἔμπορεῖ νὰ ἐνομασθῇ τὸ ἀρχέτυπον τῆς ἀληθείας, ἢ τὸ πρωτότυπον ἀπάσης θεωρητικῆς τελειότητος· οὕτως ἐξετάζοντες τὴν ἀλήθειαν θέσομεν τὸ εἶναι, εἴτε εἴπωμεν, ἢ γῆ εἶναι σφραγύλη, τίποτ' ἄλλο δὲν κάμνομεν, εἰ μὴ ζητοῦμεν, εἴτε αἱ ἐννοιαὶ ἢ σφραγύλη, συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς ἄλλας ἐννοίας, ἀφ' ὧν χρησιμεύουν εἰς γνώσιν τούτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων· ἔμποροῦμεν λοιπὸν νὰ νοήσωμεν τὴν ὁλοκληρίαν ἔκτον τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ὡς αἰετὸν ἀληθειῶν σύστημα, τοῦ ὁποίου μέρη εἶναι αἱ μερικαὶ ἡμῶν ἐννοιαὶ καὶ γνώσεις· καὶ διὰ τοῦτο ἐξετάζοντες πάσης ἐννοίας καὶ γνώσεως τὴν ἀλήθειαν, τὰς παραβάλλομεν μὲ ἐννοίας καὶ γνώσεις ἄλλας, τῶν ὁποίων ὑπολογοῦμεν τὴν ἀλήθειαν, διὰ νὰ κατολιόσωμεν εἴτε συμφωνοῦνται μὲ ταύτας, ἢ διαφωνοῦσι καὶ ἐκκρούονται· καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον, τὰς ἀποδίδομεν εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀληθειῶν· εἰ δὲ τὸ δεῦτερον, τὰς ρίπτομεν εἰς τῆς νοθείας τοὺς ἀποθέτας.

Γ'. Ἀλλὰ πῶς δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν εἴτε προσαρμόζεται τῇ ὄντι εἰς τὸ σύστημα τῶν συμφωνουσῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων, ἢ ὄχι, καὶ ἐπομένως, εἴτε εἶναι ἀληθινὸν ἢ ψευδές; εὐκόλος εἶναι τοῦ ζητήματος ἡ λύσις. Ἡ ἀρμονία ὅλων τῶν δυνατῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων εἶναι πρᾶγμα ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον νὰ φησὶ μὲν ἀδυνατεῖ ἢ ὀνειδευμένη ἀσθένεια, δύναται δὲ νὰ πληρωθῆ εἰς αὐτὸ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Κανόνα ἀπαραίτητον πρέτει νὰ ἔχη πᾶς θεωρητικὸς φιλόσοφος τοῦτο τὸ ἰδανικόν καὶ ὅταν ὅσας ἔχει ἐννοίας καὶ γνώσεις τὰς καταστήσῃ συμφωνοῦσας, ὅσον ἐνδύχεται, ὡς ὡς ἐκλαμβύνη κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ὡς ἀληθινῆς.

Δ'. "Οτι δὲ ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι σχετικὴ, γίνεται φανερόν ἐκ τῆς πεπερασμένης τοῦ ἀνθρώπου φύσεως· διότι αἱ ἐννοιαί καὶ γνώσεις μας, ὡς ἐξεύρομεν ἐκ πείρας, πληθύνονται πάντοτε καὶ καθ' ἓνα ἕκαστον, καὶ ὀλικῶς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ εὐρίσκω λοιπὸν διαφωνίαν σήμερον ὅπου ἔχαιρα βλέπων ἁρμονίαν πέρυσι· καὶ ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ εἶναι ἀπλοῦς· ἐσυμφώνει πρὸ πενήκοντα ἐνιαυτῶν μὲ τὰς ἐννοίας καὶ γνώσεις τῶν τότε φυσιολογούντων· ἀντίκειται ὅμως τὴν σήμερον ἐκ διαμέτρου καὶ ἀντιμάχεται σφοδρῶς μὲ τὰς τῶν φιλοσοφούντων κατὰ τὴν γενεὰν ταύτην· καὶ τὰς ἤδη συμφώρους πολλὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι θέλει ἐξελέγξειν ἀσυμβιβάστους ὁ ἐφεξῆς χρόνος.

Ε'. Ἀπόλυτος ἄρα ἀλήθεια γινώσκεται ὑπὸ "Οντος, τὸ ὅποιον περιέχει εἰς ἑαυτὸ πάσας ὁμοῦ τὰς ἐννοίας καὶ γνώσεις, καὶ δύναται διὰ μιᾶς τοῦ νοῦς ἐποπτείας νὰ τὰς θεωρήσῃ ὅλας, καὶ νὰ κρίνῃ τὴν πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν ἁρμονίαν καὶ συνέχειαν. Τοιοῦτον "Ον εἶναι ὁ παντεπόπτης καὶ ὁ πάνσοφος Θεὸς, ὃς τις γεραίρεται καὶ ἐξυμνεῖται ἢ κατ' ἐξοχὴν Ἀλήθεια, καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῶν Θεοπνεύτων γραφῶν, Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια, ἀναγινώσκομεν λέγοντα τῶν κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν· ὁ δὲ ἀσθενὴς ἄνθρωπος, ὃς τις πολλὰ ἄλλα γινώσκει, καὶ ταῦτα νὰ καθυποβάλλῃ διὰ μιᾶς εἰς τὸ νοερὸν ὄμμα δὲν δύναται, ἐκλαμβάνει πολλάκις σύμφωνα μὲν τὰ ἀσύμφωνα, διαμαχόμενα δὲ τὰ ἀκριβῶς συναρμολογούμενα, καὶ περιπίπτει εἰς τὴν ἀπάτην, ἢ γὰρ τὴν τοῦ ἀληθοῦς ὡς ψεύδους, ἢ τὴν τοῦ ψεύδους ὡς ἀληθείας ὑπόληψιν· καὶ ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος εἶναι πεπερασμένος καὶ ἀσθενὴς, καὶ ἐπομένως

γική κατ' ἀρχάς, ἐπίσημην τινα λεκτικὴν, ἢ διανοητικὴν, ὅπου εἶ-
ναι ἢ ἀνα χεῖρας; ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἐρῆως νοεῖν εἶναι ἀδικήκτως
συμφεδμενον μὲ τὸ ἐρῆως λέγειν, εἶναι ἀδικήκρον εἶτε ἀπὸ τὴν
μὲν εἶτε ἀπὸ τὴν ἄλλην σημασίαν τοῦ λόγου παράγεται τὸνομα
τῆς Λογικῆς* διὰ δὲ τὴν ἐπιστημολογικὴν ταύτην ἔνωσιν τοῦ διανοεῖ-
σθαι καὶ τοῦ ἐκφραζεσθαι ὀνόμαζαν οἱ παλαιοὶ καὶ Διαλεκτι-
κὴν τὴν Λογικὴν (α), καὶ τὴν ἀθεύρουσιν οἱ ἄλλοι ἢ προσημαίω-
σιν τῆς Ῥητορικῆς. Ὁ δὲ Ἰπικουρος ὀνόμαζε τὴν Λογικὴν τὸ
κανονικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ ἔγραψε τὰ πρὸς τῆς λο-
γικῆς ἀληθείας εἰς βιβλίον χωριστὸν ἐπιγραφόμενον Περὶ κριτη-
ρίου ἢ Κανῶν.

Θ. Διανοεῖσθαι εἶναι τὸ ἐμμέσως ἀντιλαμβάνεσθαι
τῶν πραγμάτων* αἱ δὲ ἐμμεσοὶ ἀντιλήψεις ὀνομάζονται
ἰδέαι (Κρηπ. ΝΖ'). Προϋκθετεῖ λοιπὸν ἄλλας ἀρχητέρας
ἐννοίας, τὰς ὁποίας συνάπτει ὁ λόγος εἰς ἓν ἐκτελεῖ τὴν
τοῦ διανοεῖσθαι λειτουργίαν. Ταύτην δὲ ἐκτελεῖ ἢ καθ' ἑαυ-
τὴν παραβάλλων πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐννοίας διὰ τὰ μάθη
τὰς ἰδιότητας καὶ σχέσεις τῶν, χωρὶς τὰ προσέξῃ εἰς τὰ
ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται* ἢ τὴν ἐφαρμόζει
εἰς τὰ ἀντικείμενα, διὰ τὰ τὰ μάθη κατὰ τὰς διαφόρους
τινὲν καταστάσεις* καὶ ἐκεῖνος μὲν ὁ τρόπος τοῦ διανοεῖσθαι
εὑρίσκειται εἰς τὴν Λογικὴν* οὗτος δὲ, εἰς τὴν Μεταφυσικὴν
κὴν (Κρηπ. ΡΚΚ').

Γ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Λογικὴ περιέχει τὸ κατ' εἶ-
δος καὶ ἀναλυτικῶς διανοεῖσθαι* ἡ δὲ Μεταφυσικὴ,

(α) Ὁ Ἀριστοτέλης μεταχειρίζεται πολλαχοῦ ἰσοδυναμῶς τὰς λέξεις
Λογικὴ καὶ διαλεκτικὴ. Ἀναλυτ. Ἰσθ. Α, 22, 24, 32.
Οἱ δὲ Στωϊκοὶ ὀνόμαζαν τὴν Λογικὴν τὸ Λογικὸν μέρος τῆς φιλο-
σοφίας, καὶ τὸ ἀδιαίρουσιν εἰς μέρη δύο· Διαλεκτικὴν καὶ Ῥητορικὴν
βλ. Διαξ. Λυσίτ. εἰς Βίον Ζήνωνος.

τὸ καθ' ὕλην καὶ συνθετικῶς· διὰ τί νὰ μὴ προταχθῆ αὕτη ἔμπροσθεν ἐκείνης· ἐνῶ, μάλα τα ἢ φύσις τῶν πραγμάτων φαίνεται πρὸς ἄζουσα ταύτην πῆν προτίμησιν; δὲν μανθάνομεν τὰ πράγματα πρότερον, πρὶν μάθωμεν νὰ παραβάλλωμεν πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐννοίας τῶν; κήσεις δὲν τ' ἀρνεῖται τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὴν Μεταφυσικὴν ὡς ἴσως ἤδη ἔμπειροι τῶν κανόνων τοῦ διανοεῖσθαι, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῶμεθα ὀρθῶς· οἷοι οἱ κανόνες οὗτοι εὐρίσκουσι· Τί χρησιμεύει εἰς τὴν συστηματικὴν ἀπάσης ἐπιστήμης κατασκευὴν· καὶ ἐπειδὴ ἡ Μεταφυσικὴ πάντοτε ὑπώπτευθη, ὅτι εἶναι κενόδαυτοῦτα καὶ σκοτεινὴ ἐπιστήμη· διὰ τοῦτο εἶναι τῶν ἀναγκαιοτάτων νὰ μάθωμεν πρῶτον καθαρῶς τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας διὸ νὰ βασανίσωμεν μὲ πᾶσαν λογικὴν αὐστηρίαν τὰ ἐκείνης θεωρήματα καὶ τὰς ἀποδείξεις.

Σημείωσις. Κεῖς πρῶτον τὸν περικλειέσαστον Κένυτιον χρῆσασθῆ ἢ φιλοσοφία τὴν τοῦ κατ' εἶδος ἀπὸ τοῦ καθ' ὕλην διανοεῖσθαι διάκρισιν, διὰ τῆς ἧς ἐποίησαν ἀμετασυστάτως τὰ μετὰ τὴν Λογικῆς καὶ Μεταφυσικῆς ὅρια· καὶ ἀπέκτησαν ἐντεῦθεν κλίος, τὰ ὅποιον δὲν ἔβλεπε τοῦ ἀφαιρέσειν κήσεις ἀπὸ τοῦς ἐγγνωμονεσάρους· φιλοσόφους τῆς ἀπερχομένης γενεᾶς.

ΙΑ'. Ἡ Λογικὴ λοιπὸν ὡς πρὸς τὰς ἄλλας ἐπιστήμας δὲν εἶναι ὑλικόν, ἀλλ' εἰδικόν ὄργανον, ἧγουν δὲν εἶναι εὐρετικὴ νέων πραγματικῶν γνώσεων, ἀλλὰ πλαστικὴ καὶ μορφωτικὴ τῶν ἤδη προὑπαρχουσῶν, καὶ καθαρτικὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ τῆς ἀνακολουθείας σφάλματα καὶ ἀπὸ τῆν εἰς τὸ διανοεῖσθαι σύγχυσιν· διὰ τοῦτο ἡ εὐκρινὴς τῶν κανόνων γνῶσις εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντα, ὅς τις θέλει νὰ διανοῆται βασίμως καὶ ἀπταισίως.

Σημειώσεις. Γνωστόν εἶναι ὅτι συγγράμματα τινὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, οἷον αἱ Κατηγορίαι, τὸ περὶ Ἑρμηνείας, τὰ Ἀναλυτικά, τὰ Τοπικά, περὶ Σοφιστικῶν, ἐλέγχων, φέρουσι κοινὴν ἐπιγραφὴν Ὁργανον Ἀριστοτέλους· τὰ συγγράμματα ταῦτα περιέχουν κανόνας τῆς Λογικῆς· ἀλλ' εἶναι ἀνεμφύβολον, ὅτι ὁ Φιλόσοφος οὕτω μὲν τὴν τάξιν ταύτην τὰ ἔγραψεν, οὕτω τὰ ἐθεώρησεν ὡς τέλειον σύνταγμα Λογικῆς· πολλοὶ δὲ κρίνει νὰ τὰ ὠνόμασεν Ὁργανον. Κεῖς δὲ τοῦς ἐφεξῆς χρόνοις πολὺ ἕσθρα ἐξέλαβαν τινες τὰ συγγράμματα ταῦτα ὡς τέλειον σύνταγμα Λογικῆς, καὶ τὸ ὠνόμασαν Ὁργανον τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης· μετὰ ταῦτα δὲ μιμηθέντες καὶ ἄλλοι τὸ ἐντιμὸν τοῦτο ὄνομα, τὸ προέταξαν εἰς τὰς Λογικῆςτων· καὶ ὅχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐκπενόησαν καὶ ἄλλα πολλὰ τιμητικὰ τῆς ἐπιστήμης ὀνόματα· οἷον, Κύριε κτλ., Ἰατρικὴν τοῦ ἀνθρώπινου νοῦς, Κλειδὸν φιλοσοφίας κτ. ὅλα δὲ ταῦτα, καθ' ἕλην μὲν ἐκλαμβανόμενα εἶναι ψευδῆ, κατ' εἶδος δὲ, ἀληθῆ· διότι γνώσεις πραγμάτων δὲν μᾶς διδάσκει ἡ Λογικὴ, ἀλλὰ μόνον τὸν τρόπον τοῦ νὰ διανοώμεθα ὀρθῶς περὶ αὐτῶν. Δὲν αὐξάνει τὰς γνώσεις μας κατ' ἔκτασιν, ἀλλὰ τὰς μεγαλύνει κατ' ἐπίτασιν δίδουσα εἰς αὐτὰς εὐκρίνειαν, προπδιορισμὸν, τάξιν, συνέχειαν· νὰ εἶπω δὲ σαφέστερα, ἡ Λογικὴ εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ διανοεῖσθαι, καθὼς ἡ Γραμματικὴ εἰς τὸ ἐκφράζεσθαι· καὶ αἱ δύο λοιπὸν εἶναι ἀφαικτεὶ καὶ ἀναγκαῖαι εἰς τὸν ὅστις θέλει νὰ φημνύναται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Λογίου, καὶ γραμματισμένου· ἀλλὰ καθὼς ἡ Γραμματικὴ δὲν περιέχει τὴν ἕλην, ἀρμὴ τὸ εἶδος τῆς γλώσσης· οὕτω καὶ ἡ Λογικὴ μόνον τὸ εἶδος, εὐχὴ δὲ καὶ τῆν ἕλην τοῦ διανοεῖσθαι δύναται νὰ μᾶς διδάξη.

ΙΒ'. Διαίρεται ἡ Λογικὴ εἰς καθαράν, ἣτις ἐκθέτει τοὺς ἀρχικοὺς νόμους τοῦ διανοεῖσθαι ἀπλῶς· καὶ εἰς ἐφηρμοσμένην, ἣτις ἀσχολεῖται εἰς ἐμπειρικὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζονται ἐκεῖνοι οἱ νόμοι· ὅτι δὲ τὸ δευτέρου μέρους τῆς Λογικῆς δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' εἶναι ἐπίμετρον τοῦ πρώτου, ἐφαρμοζόμενον εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ γυνῶσιν, τὰ εἰπαμεν ἀρχήτερα (Κρηπ. ΡΑ').

ΙΓ'. Ἐπειδὴ δὲ τριπλῆ τις εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Λόγου. Νεῦς, ὅς τις ἀντιλαμβάνεται τὰς ἰδέας. Κρίσις, ἣτις συνάπτει ταύτας ἢ διαιρεῖ· καὶ Λόγος μερικώτερον, ὅς τις συλλογίζεται· διὰ τοῦτο ἡ καθαρὴ Λογικὴ προσφυῶς πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη· Περὶ ἰδεῶν, Περὶ Κρίσεως, Περὶ Συλλογισμοῦ, καὶ ἐπειδὴ τὰ εἰς τὸν νοῦν μας ἐνεργούμενα γίνονται καταληπτά, ὅταν ἐκτεθῶσι διὰ τοῦ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ λόγου· ἀνάγκη εἶναι διαλαμβάνοντες περὶ ἰδεῶν καὶ κρίσεων καὶ συλλογισμοῦ νὰ συνάψωμεν εἰς αὐτὰ τοὺς τῶν ἰδεῶν ἐκδηλωτικούς ὅρους, καὶ τὰς τῆν κρίσιν ἐρικημεύσασας προτάσεις, καὶ τὰ τοὺς συλλογισμοὺς παρσιάνοντα ἐπιχειρήματα.

ΙΔ'. Εἰς τὴν ἐρηρσομένην Λογικὴν θέλομεν δείξαι τοῦ τρόπου τῆς ἀντιλήψεως τῶν σφισμάτων καὶ τῆς τῶν ἀπειθεῶν ἀποφυγῆς, καὶ τὴν πιθανολογίαν, καὶ τὴν μέθεδον, τὴν ὁποῖαν πρέπει νὰ φυλάττωμεν εἰς πολλὰ εἶδη φιλολογικῶν καὶ γνώσεων καὶ ζητημάτων· ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσωμεν, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ὑποσυνάψωμεν ἱστορικώτερον μὲ συντομίαν τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου ταύτης τῆς ἐπιστήμης.

Σύντομος Ἱστορία περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς Λογικῆς ἐπιστήμης.

ΙΕ'.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν γένεσιν τῆν φιλοσοφίας εἰρίσκομεν κυρίως εἰς τὴν Ἑλλάδα (Ἡμπ. Ἰστορ. Γκ.)· εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ζητήσωμεν καὶ τὴν πατρίδα τῆς Λογικῆς, ἣτις εἶναι μέρος